

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.6.9>**EWOLUCJA SYSTEMU WŁADZY POLITYCZNEJ: PERSPEKTYWA FILOZOFICZNA****Olena Ivanova***adiunkt na Wydziale Filozofii, Humanistyki Społecznej i Wychowania Fizycznego, Wyższa Szkoła Zarządzania i Prawa im. Leonida Juzkova Chmielnickiego (Chmielnicki, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0002-0682-5607

ivanovahuup@gmail.com

Adnotacja. Autor zauważa, że celem badania ewolucji systemu władzy politycznej z filozoficznego punktu widzenia jest zdefiniowanie i scharakteryzowanie kluczowych idei, trendów i interakcji, które determinują dynamikę systemów politycznych na różnych etapach historycznych. W pierwszej kolejności autor zwraca uwagę na analizę filozoficznych podstaw władzy i jej ewolucji, obejmującą okres od starożytności do czasów współczesnych. Ważnym etapem badań jest analiza współczesnych trendów ewolucji politycznej. Globalizacja, która stała się integralną częścią nowoczesności, rozpatrywana jest w kontekście wyzwań i szans, jakie stwarza dla systemu politycznego. Autorka bada, jak procesy globalizacyjne wpływają na podejmowanie decyzji, kształtowanie wizerunku kraju i interakcje z innymi aktorami politycznymi. Autor zwraca uwagę na znaczenie głębszego zrozumienia filozoficznych aspektów ewolucji politycznej. Biorąc pod uwagę złożone wyzwania współczesnego świata, autor określa znaczenie podejścia filozoficznego dla rozumienia i kształtowania systemów politycznych, poszerzając naukowe rozumienie ich ewolucji i wpływu na rozwój globalny.

Słowa kluczowe: filozofia polityczna, ideologia, władza, koncepcja, system polityczny, ewolucja, globalizacja.

EVOLUTION OF POLITICAL AUTHORITY: PHILOSOPHICAL PERSPECTIVE**Olena Ivanova***Assistant at the Department of Philosophy, Social and Humanitarian Sciences and Physical Education, Khmelnytskyi University of Management and Law named after Leonid Yuzkov (Khmelnyskyi, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0002-0682-5607

ivanovahuup@gmail.com

Abstract. The author notes that the purpose of the study of the evolution of the political power system from a philosophical point of view is the definition and characterization of key ideas, trends and interactions that initiate the dynamics of political systems at various historical stages. The author primarily draws attention to the analysis of the philosophical foundations of power and its evolution, covering the period from ancient times to modern times. An important stage of research is the analysis of modern trends in political evolution. Globalization, which has become an integral part of modernity, is considered in the context of the challenges and opportunities it creates for the political system. The author studies how globalization processes affect decision-making, formation of the country's image and interaction with other political actors. The author notes the importance of a deeper understanding of the philosophical aspects of political evolution. Taking into account the complex challenges of the modern world, the author determines the relevance of a philosophical approach to the understanding and formation of political systems, expanding the scientific understanding of their evolution and impact on global development.

Key words: political philosophy, ideology, power, concept, political system, evolution, globalization.

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИЧНОГО ВЛАДНОГО УСТРОЮ: ФІЛОСОФСЬКА ПЕРСПЕКТИВА**Олена Іванова***асистент кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання**Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова**(Хмельницький, Україна)*

ORCID ID: 0000-0002-0682-5607

ivanovahuup@gmail.com

Анотація. Автор зазначає, що метою дослідження еволюції політичного владного устрою з філософського погляду є визначення та характеристика ключових ідей, тенденцій та взаємодій, що визначають динаміку політичних систем на різних історичних етапах. Першочергово автор звертає увагу на аналіз філософських основ влади та її еволюції, охоплюючи період від античних часів до сучасності. Важливим етапом дослідження є аналіз сучасних тенденцій у політичній еволюції. Глобалізація, яка стала неодмінною частиною сучасності, розглядається в контексті викликів і можливостей, які вона створює для політичного устрою. Автор вивчає, як глобалізаційні процеси впливають на прийняття рішень, формування іміджу країни та взаємодію з іншими політичними акторами.

ми. Автор відзначає важливість більш глибокого розуміння філософських аспектів політичної еволюції. Враховуючи складні виклики сучасного світу, автор визначає актуальність філософського підходу до розуміння та формування політичних систем, розширюючи наукове уявлення про їхню еволюцію та вплив на глобальний розвиток.

Ключові слова: політична філософія, ідеологія, влада, концепція, політична система, еволюція, глобалізація.

Вступ. Звернення до філософських поглядів на еволюцію політичних владних структур дозволяє глибше розуміти історичні, соціокультурні та економічні зміни, які впливають на спосіб управління суспільством. В умовах глобалізації та швидкого технологічного розвитку спостерігаються зміни у структурі та функціонуванні політичних систем. Філософський погляд на еволюцію влади допомагає розкрити сутність цих змін та їх вплив на глобальну політичну картину.

Філософська перспектива на еволюцію політичного владного устрою дозволяє розглядати сучасні питання в контексті відносин між владою та правами людини. Сучасні суспільства стикаються з викликами у сфері політичного представництва. Аналіз філософських поглядів на еволюцію влади може розкрити причини цієї кризи та вказати шляхи подолання.

Матеріал і методи досліджень. При написанні статті було проаналізовано дослідження та публікації, які безпосередньо чи опосередковано стосуються окресленої проблематики. Т. Андрущенко, О. Бабкіна, В. Горбатенко напрацювання присвячують вивченню політичної думки в контексті методологічних та доктринальних підходів у XX–XXI століттях. В. Баранівський аналізує вчення Карла Маркса та його реалізацію, фокусуючись на наслідках цих спроб у політичному менеджменті. А. Богуцька вивчає державно-правову концепцію Нікколо Макіавеллі, надаючи посилання на авторську роботу для детальнішого вивчення. С. Бульбенюк досліджує провідні концепції політичної влади, що є важливим ресурсом для вивчення різноманітних підходів до влади. О. Манько аналізує поняття форм державного правління в конституційному праві, зосереджуючись на юридичних аспектах політичних структур. В. Смолянчук, С. Бульбенюк, Ю. Манелюк розглядають політичні технології та їх роль у сучасних владних процесах, висвітлюючи актуальні аспекти політичної діяльності. А. Толкач досліджує еволюцію теорії розподілу влади в історії світової політико-правової думки, надаючи історичний контекст цього питання. D. Chung розглядає еволюційні аспекти походження політики та її розвитку з нейрполітичною перспективою. Т. Cohen, R. Montoya, С. Insko розглядають групову мораль та міжгрупові відносини з крос-культурним та експериментальним підходом. А. Рарра аналізує структуру влади, надаючи відомості про її організацію та взаємодію в політичному контексті.

Метою статті є визначення та характеристика ключових ідей, тенденцій та взаємодії, що визначають динаміку політичних систем на різних історичних етапах.

Виклад основного матеріалу. У біологічній еволюції найважливішим фактором еволюції є середовище існування. Різні види виникли в різних середовищах існування. Таким же чином різні політичні системи розвивалися в різних політичних середовищах. Найважливішим фактором політичного життя є масштаб політичної участі. Різні політичні середовища існування з різними розмірами політичної участі вимагають різної політики. У міру розвитку людської цивілізації розмір політичної участі неминуче зростає в порядку досучасного великомасштабного середовища існування локального суспільства, сучасного великомасштабного середовища існування регіонального суспільства та постмодерністського глобального середовища існування суспільства (Chung, 2018: 538).

Оскільки політичне середовище змінюється, стара політична система могла не змінюватися з новим середовищем існування, але фактична політична практика громадян у їхньому повсякденному житті змінювалася з новим середовищем існування (Cohen, Montoya, Insko, 2006: 1559).

Методи, які використовували класичні письменники в аристотелівській традиції, а також автори пізнього середньовіччя та і Нового часу, такі як Т. Гоббс, розглядали владу як продовження людської природи, її бажань, мотивацій і потреби в задоволенні.

Владу найкраще сприймати з точки зору її наслідків. Наслідки влади є різноманітними та змішаними. Наслідки влади включають короткострокові насильницькі політичні зміни, обмежені модифікації політичних, соціальних та економічних структур, мирні та довгострокові зміни.

Розмаїття концепцій влади та теоретичних і наукових підходів до тлумачення її природи і соціального призначення впливає з самої природи цього складного соціально-політичного явища. Це пов'язано з тим, що всі існуючі парадигми та концепції влади, наявні в сучасній політичній науці, ґрунтуються на різних методологіях, принципах наукового дослідження та методах соціального пізнання. Як правило, вони є складовими більш загальних теорій, оскільки влада почала вивчатися в межах новітнього напрямку соціально-гуманітарних досліджень, а раніше цей феномен розглядався в межах суспільних наук. До цього явища розглядалося в контексті, наприклад, біхевіористських концепцій, концепцій соціального контролю чи демократичної теорії тощо (Бульбенюк, 2011: 47).

Розглянемо основні тези еволюції теорій влади та її еволюції.

В Античні часи домінуючим був принцип ідеї філософського правління, де керівництво мудрими філософами є ідеальною формою влади. Платон вважав, що ідеальне суспільство повинно бути кероване філософською елітою, оскільки вони мають кращий розум та мораль. Аристотель класифікував форми правління (демократію, політею, аристократію, олігархію, монархію і тиранію) (Манько, 2009: 424).

У період Середньовіччя та Відродження домінуючу позицію займали схоластичні теорії. Тома Аквінський порівнював роль правителя в державі з роллю Бога у світі. Він зазначав, що Бог, перш ніж правити всесвітом, встановлює відповідний порядок. Так само і монарх спочатку встановлює порядок у державі, а потім править. Монархія, на думку богослова, є найдосконалішою формою правління. Багато в чому вона стабільніша і надійніша за інші форми і здатна гарантувати щасливе життя.

Метою державності, за Томою Аквінським, є «загальне благо», забезпечення умов для гідного і розумного життя. Сутність влади Тома Аквінський вбачав у порядку відносин панування і підпорядкування, в якому воля тих, хто перебуває на вершині людської ієрархії, рухає нижчими верствами населення, і цей порядок встановлюється Богом.

У період Нового часу та Просвітництва провідні ідеї сформулювали Н. Макіавеллі та Дж. Локк. Нікколо Макіавеллі вважав, що в політичній боротьбі можна нехтувати законами моралі і використовувати будь-які засоби для їх досягнення в ім'я великої мети та ідеї, і навіть виправдовував жорстокість і підступність правителів у їх боротьбі за владу [Горлач, 2009: 840]. Н. Макіавеллі розглядав державу як відносини між урядом і підданими, засновані на страху або любові підданих. Держава непорушна, якщо влада не породжує змов і обурення, якщо страх підданих не перетворюється на ненависть, а любов – на презирство.

Н. Макіавеллі розрізняв монархію, аристократію і народовладдя, а тиранію, олігархію і охлократію вважав збоченням. Перші три форми правління він вважав правильними, але нестабільними і недовговічними. Найкращою, на його думку, є змішана форма, яка поєднує в собі елементи всіх правильних форм. Порівнюючи переваги різних форм правління, Н. Макіавеллі віддає перевагу республіці, оскільки вона найкраще відповідає вимогам рівності та свободи. Республіка стабільніша за монархію, краще пристосована до різних умов, забезпечує єдність і міцність держави та породжує в народі патріотизм (Богуцька, 2023: 1).

Засновником сучасної теорії поділу влади є англійський просвітитель і політик Джон Локк. Головне, його концепція поділу державної влади знайшла своє відображення і закріплення в конституційних актах, багато з яких діють і сьогодні. Дж. Локк виокремлює три влади: законодавчу, виконавчу та федеральну (союзну). Таку класифікацію він робить відповідно до специфіки їх функцій – створення законів для загального блага, їх виконання та відносини з іншими державами.

Поділ влади, на думку Д. Локка, не виключає єдності, яка досягається тим, що всі влади виходять від законодавчої влади і підпорядковуються їй. Більше того, в монархії монарх сприяє єдності державної влади, оскільки бере участь у законодавчій, виконавчій та союзній владі. Дж. Локк надав теорії «поділу влади» характеру універсальної доктрини. Він розробив її основні положення: здійснення законодавчої влади виключно через виборний представницький орган; неприпустимість представницького органу виконувати закони; створення для цього постійного виконавчого органу (Толкач, 2014: 432).

На основі робіт Н. Макіавеллі можна виокремити провідний принцип «виокремлення» (понять «влада» та «політика» як самостійних сфер вивчення), в той час як у Дж. Локка – це принцип «соціального контролю» (влада виникає з угоди між урядом та громадянами).

XIX – початок XX століття характеризувалися класовими протистояннями. Цей період можна розглядати як протистояння К. Маркса та М. Вебера. К. Маркс розглядав владу як інструмент економічної пані, при цьому прогнозуючи, що вона зміниться через класову боротьбу та виникнення комунізму (Баранівський, 2008: 161). Вони дотримуються принципу «класової боротьби». На відміну від К. Маркса, М. Вебер брав до уваги такі аспекти, як влада і престиж, на додаток до економічного аспекту стратифікації. М. Вебер розглядав власність, владу і престиж як три різні взаємодіючі фактори, що лежать в основі ієрархій у будь-якому суспільстві (Вебер 1998: 534). Відмінності у власності призводять до виникнення економічних класів, відмінності у владі – до політичних партій, а відмінності у престижі – до статусних груп або страт.

Розглянемо тенденції кінця XX – початку XXI століття. Сучасні дослідження відображають змістовне наповнення принципу «розрізнення концепцій влади та авторитету». Е. Остром розкрила закони структурованості складних практик прийняття рішень і забезпечення відносин для ефективного управління конфліктами інтересів.

Ж. Сарторі зазначає, що наприкінці XX століття людство зіткнулося з антиполітичним вибухом. Причини цього є: руйнування довіри між громадянами та обраними ними представниками, що призводить до зростання розчарування в політиці; домінування телебачення, яке призводить до зростання показної мобілізації в умовах скорочення та збіднення інформації; розпад ідеологій (критика старої політики без жодних вказівок на те, як покращити або змінити ситуацію на краще); політична корупція, яка досягла рівня, що шкодить демократичній політиці (головним чином, через втрату етики в державних службах та наявність надмірної кількості грошей у політичній сфері) (Андрущенко, Бабкіна, Горбатенко, 2016: 516).

Теорії влади еволюціонують разом із суспільством, відбиваючи зміни в економіці, культурі та соціальних відносинах. Вони стають інструментом розуміння та аналізу того, як влада функціонує в різних історичних та соціокультурних контекстах.

Природа влади така, що вона є абстрактним поняттям, яке не можна сприйняти за допомогою органів чуттів, окрім як через її наслідки та символи. Наприклад, наслідки зміни президентської влади в США можна побачити в розвитку зовнішньої та внутрішньої політики з плином часу. Громадяни держави можуть, в результаті змін у податковій політиці, платити різний рівень податків. Існують також непередбачувані наслідки діяльності влади, які можна відчутти, наприклад, у випадку із знанням з посади Маргарет Тетчер та запровадження виборчого податку у Великій Британії; відбулася економічна рецесія 1997 року в Індонезії, яка прискорила падіння режиму Хаджі Мохамеда Сухарто; а також вбивства президентів США та інших політичних лідерів.

Однак, цільове використання влади відразу ж стає більш помітним і поширеним протягом всієї історії, як це видно з Пелопоннеських війн; завоювань династії Моголів в Індії; будівництві Великої Китайської стіни протягом кількох династій; війнах між християнськими лицарями та мусульманськими воїнами в Середні

віки; Наполеонівські війни; перемоги союзників у Другій світовій війні; гітлерівський геноцид євреїв; війни у В'єтнамі та Кореї; геноцид Пол Пота проти камбоджійського народу; вторгнення Іраку в Кувейт під час війни в Перській затоці.

На місцевому рівні цілеспрямований характер влади з міжнародним впливом проявився в арешті колишнього віце-прем'єр-міністра Малайзії Анвара Ібрагіма на підставі моральної невідповідності; вибуху і руйнування веж-близнюків Нью-Йоркського Всесвітнього торгового центру у вересні 2001 року (Rappa, 2023: 1).

Кризові ситуації випробовують стабільність політичних систем у надзвичайно показовий спосіб, оскільки вони висувають надзвичайні вимоги до політичного лідерства, структури та процесів системи. Оскільки якість політичного лідерства часто є вирішальною, ті системи, які забезпечують методи вибору та заміни здатних лідерів, мають важливі переваги. Хоча лідерські здібності не гарантуються жодним методом відбору, їх більш імовірно знайти там, де існує вільна конкуренція на керівні посади.

Наявність усталених методів заміни лідерів є настільки ж важливим, якщо не більшим, оскільки результатом криз часто є ганьба лідерів при владі, і, якщо їх неможливо легко замінити, подальше перебування на посаді може дискредитувати весь режим. Витривалість і рішучість правлячої еліти також важливі. Більшість революцій почалися не тоді, коли гноблення було найбільшим, а лише після того, як уряд втратив довіру до власної справи.

Інші умови виживання політичних систем пов'язані з ефективністю структур і процесів управління у задоволенні вимог, які до них пред'являються. Політичні системи зазнають насильницького руйнування, коли канали комунікації не функціонують ефективно, інституційні структури та процеси не в змозі вирішити конфлікти між вимогами та впровадити прийнятну політику, система перестає розглядатися як така, що реагує індивідуум і групи, які висувають до неї вимоги.

Зазвичай система не може задовольнити постійні та широко поширені вимоги протягом певного періоду часу; потім, піддавшись додатковим навантаженням кризової ситуації, він не в змозі підтримувати себе. Революції та інші форми насильницького колапсу, таким чином, рідко є раптовими катастрофами, а скоріше результатом тривалого процесу, який досягає своєї кульмінації, коли система стає найбільш вразливою.

Значна частина західного демократичного світу досягла мирного прогресу таким чином, незважаючи на нові політичні філософії, збільшення населення, промислові та технологічні інновації. Такі еволюційні зміни можливі, коли представницькі інституції забезпечують ефективні канали для передачі вимог і критики урядом, які покладаються на підтримку більшості. Цю функцію в сучасних конституційних демократіях виконують вибори законодавчих і виконавчих органів влади, конкуренція між політичними партіями, конституційні гарантії свободи слова та ЗМІ, право на петицію та багато інших процедур. У таких системах соціальні та економічні проблеми швидко перетворюються на проблеми відкритої політики (Plenary Session, 2023: 1).

Однією з найпоширеніших технологій політичної участі є залучення громадян до комунікативної взаємодії з органами державної влади через інститути-медіатори, які надають можливості для деліберативної – раціонального обговорення існуючих проблем із зацікавленими громадянами.

Інститути медіації – це агенти двосторонньої взаємодії між громадськістю та державою, які сприяють публічній, ефективній та соціально відповідальній взаємодії між органами державної влади та громадськістю (політичним класом, бізнесом, громадськими організаціями та громадянами) (Смолянук, Бульбе-нюк, Манелюк, 2021: 328).

Розвиток інститутів медіації є глобальною тенденцією, пов'язаною з переходом від класичної вертикалі управління до моделі держави, заснованої на участі громадян. За такої моделі підвищення якості управління досягається не за рахунок посилення функцій органів державного контролю, а за рахунок залучення інститутів громадянського суспільства та окремих громадян до процесу прийняття та реалізації рішень. Однією з таких посередницьких інституцій є консультативно-дорадчі органи при органах влади. Вони створюються для підвищення якості політики шляхом попереднього обговорення політичних рішень, їх експертизи та забезпечення широкої підтримки прийнятих рішень.

Процес е-участі в політиці потребує спеціального простору, який має відповідати таким вимогам: надання повної та відкритої інформації всім зацікавленим сторонам; створення спільноти та зацікавленого середовища участі; створення умов для проведення консультацій, кампаній, обговорень, дискусій, посередництва, стратегічного планування, опитувань та виборів. При цьому традиційні методи роботи з партисипативними просторами (метод Дельфі, фокус-групи, експертні панелі, соціологічні опитування) зберігають свою функціональну ефективність.

Представницькі механізми, які спричинили еволюційні зміни в західних конституційних демократіях, самі зазнають безперервного процесу коригування. Дійсно, представницькі установи повинні розвиватися таким чином, щоб відображати соціальні та економічні зміни в суспільстві, інакше вони втратять свою легітимність у свідомості людей. У політичних системах, таких як Сполучені Штати, наприклад, тонкі зміни у функціях і відносній владі різних інституцій постійно відбуваються і з часом створюють абсолютно нові структури та дуже різні моделі інституційної поведінки. Саме в результаті цього процесу президентство накопичило низку нових повноважень, які дали йому першість серед гілок американського уряду. Цим процесом також пояснюється зростання адміністративних органів, які виконують як законодавчі, так і судові функції. Цей процес динамічного пристосування є вирішальним, оскільки інститути, які залишаються статичними в суспільстві, що змінюється, не можуть служити агентами еволюційних змін.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що філософська перспектива є важливою для розуміння глибинних змін у політичних системах. Вона дозволяє розглядати еволюцію влади з точки зору ідей, цінностей

та філософії, що визначає напрямок та характер політичного розвитку. Філософська перспектива еволюції політичного владного устрою вказує на тісний зв'язок між ідеями та концепціями, які притаманні політичній системі, та її реальним функціонуванням. Аналіз еволюції політичного владного устрою через призму філософської перспективи вказує на важливість взаємодії між владою та суспільством. Взаєморозуміння цінностей та вимог громадян стає ключовим фактором для успішного функціонування політичної системи. У цілому, філософська перспектива еволюції політичного владного устрою є важливим інструментом для розуміння, рефлексії та формування концепцій, які сприяють сталому та прогресивному розвитку сучасних політичних систем.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко Т. В., Бабкіна О. В., Горбатенко В. П. Політична думка XX – початку XXI століть: методологічний і доктринальний підходи. Львів: «Новий Світ – 2000», 2016, Т. 1. 516 с.
2. Баранівський В. Вчення Карла Маркса та наслідки спроб його реалізації. *Політичний менеджмент*, 2008. № 2. С. 161–166.
3. Богуцька А. А. Аналіз державно-правової концепції Нікколо Макиавеллі. URL: <http://surl.li/nrfux> (дата звернення: 27.11.2023).
4. Бульбенюк С. С. Провідні концепції політичної влади. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2011, № 5. С. 47–51.
5. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. Київ: Основи, 1998. 534 с.
6. Горлач М. І., Кремень В. Г. Політологія: наука про політику. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 840 с.
7. Манько О. Є. Поняття форм державного правління в конституційному праві. *Форум права*, 2009, № 3. С. 424–430.
8. Смолянюк В. Ф., Бульбенюк С. С., Манелюк Ю. М. Політичні технології в сучасних владних процесах. Київ: КНЕУ, 2021. 328 с.
9. Толкач А. М. Еволюція теорії розподілу влади в історії світової політико-правової думки. *Форум права*. 2014. № 2. С. 432–437.
10. Chung D. Evolutionary origin of politics and political evolution: Neuropolitics. *Journal of Behavioral and Brain Science*, 2018. № 8 (10). Pp. 538–561.
11. Cohen T., Montoya R. Insko C. Group Morality and Intergroup Relations: Cross-Cultural and Experimental Evidence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 2006, № 32. Pp. 1559–1572.
12. European Commission for democracy through law (venice commission) report on constitutional amendment adopted by the Venice Commission at its 81st Plenary Session (Venice, 11–12 December 2009). Strasbourg, 2010. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)001-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)001-e) (дата звернення: 27.11.2023).
13. Rappa A. L. Power Structure. URL: <https://www.eolss.net/sample-chapters/c04/e6-32-03-06.pdf> (дата звернення: 27.11.2023).

References:

1. Andrushchenko, T. V., Babkina, O. V., Horbatenko, V. P. (2016) Politychna dumka XX – pochatku XXI stolit: metodolohichni i doktrynalnyi pidkhody [Political Thought of the XX – Early XXI Centuries: Methodological and Doctrinal Approaches]. Lviv: «Novyi Svit – 2000», T. 1. 516 p. (in Ukrainian).
2. Baranivskiy, V. (2008) Vchennia Karla Marksa ta naslidky sprob yoho realizatsii [Karl Marx's Teachings and the Consequences of Attempts to Implement Them]. *Politychnyi menedzhment*, № 2. Pp. 161–166 (in Ukrainian).
3. Bohutska, A. A. Analiz derzhavno-pravovoi kontseptsii Nikkolo Makiavelli [Analysis of the state and legal concept of Niccolo Machiavelli]. URL: <http://surl.li/nrfux> (in Ukrainian).
4. Bulbeniuk, S. S. (2011) Providni kontseptsii politychnoi vlady [Leading concepts of political power]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 22: Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplyn*. № 5. Pp. 47–51 (in Ukrainian).
5. Veber M. (1998) Sotsiologhiia. Zahalnoistorychni analyzy. Polityka [Sociology. General historical analyses. Politics]. Kyiv: Osnovy. 534 p. (in Ukrainian).
6. Horlach M. I., Kremen V. H. (2009) Politologhiia: nauka pro polityku [Political Science: the Science of Politics]. Kyiv: Tsentr uchbovyi literatury. 840 p. (in Ukrainian).
7. Manko O. Ye. (2009) Poniattia form derzhavnoho pravlinnia v konstytutsiinomu pravi [The concept of forms of state government in constitutional law]. *Forum prava*, № 3. Pp. 424–430 (in Ukrainian).
8. Smolianiuk, V. F., Bulbeniuk, S. S., Maneliuk, Yu. M. (2021) Politychni tekhnolohii v suchasnykh vladnykh protsesakh [Political technologies in modern power processes]. Kyiv: KNEU. 328 p. (in Ukrainian).
9. Tolkach, A. M. (2014) Evoliutsiia teorii rozpodilu vlady v istorii svitovoi polityko-pravovoi dumky [Evolution of the theory of the separation of powers in the history of world political and legal thought]. *Forum prava*. № 2. Pp. 432–437 (in Ukrainian).
10. Chung, D. (2018) Evolutionary origin of politics and political evolution: Neuropolitics. *Journal of Behavioral and Brain Science*, № 8 (10). Pp. 538–561 (in English).
11. Cohen, T., Montoya, R. Insko, C. (2006) Group Morality and Intergroup Relations: Cross-Cultural and Experimental Evidence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, № 32. Pp. 1559–1572 (in English).
12. European Commission for democracy through law (venice commission) report on constitutional amendment adopted by the Venice Commission at its 81st Plenary Session (Venice, 11–12 December 2009). Strasbourg, 2010. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)001-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)001-e) (in English).
13. Rappa A. L. Power Structure. URL: <https://www.eolss.net/sample-chapters/c04/e6-32-03-06.pdf> (in English).